

**הכנסת
היועצת המשפטית לכנסת**

(סימוכין : 051009-2023)
ירושלים, ז' בניסן התשפ"ג
29 במרץ 2023

לכבוד

חבר הכנסת <u>עודד פורר</u>	חבר הכנסת <u>מנסור עבאס</u>	חבר הכנסת <u>ווליד טאהא</u>	חבר הכנסת <u>אחמד טיבי</u>	חברת הכנסת <u>קארין אלהרר</u>

נכבדיי שלום רב,

הנדון: הצבעות אלקטרוניות על הצעות חוק למניעת אלימות במשפחה (פיקוח טכנולוגי להבטחת קיומו של צו הגנה והערכת מסוכנות – הוראת שעה), התשפ"ג-2022 (פ/188; פ/191; פ/2283/25)

ראשית, אבקש להתנצל על השיהוי במענה לפנייתכם, עקב עומס העבודה הגדול מהרגיל. להלן התייחסותי:

ביום רביעי, 22/3/2023 התקיים דיון מוקדם בהצעות החוק שבנדון המוכרות בכינוי "האיזוק האלקטרוני" וכן בהצעת חוק למניעת אלימות במשפחה (פיקוח טכנולוגי להבטחת קיומו של צו הגנה והערכת מסוכנות – הוראת שעה), התשפ"ג-2023 (פ/1749/25) של חבר הכנסת סער. בעוד שההצבעה על הצעת החוק של חבר הכנסת סער היתה שמית, ההצבעה על יתר הצעות החוק שבנדון היתה אלקטרונית.

בהמשך לפניית שקיבלתי בנושא ההצבעה האלקטרונית ולאחר שצפיתי מספר פעמים, ביחד עם עו"ד אייל לב-ארי, היועץ המשפטי למליאה, בצילומי המליאה המתעדים את ההצבעות, להלן התייחסותי:

א. עובדות האירוע מתוך צילומי המליאה

1. בעת ההמתנה לספירת תוצאות ההצבעה השמית של הצעת החוק של חבר הכנסת סער, התגודדה קבוצה של חברות הכנסת (חברות הכנסת ביטון, מירון, שיר-סגמן, ניר, פרידמן, תמנו, ברביבאי, כהן, מיכאלי, לזימי, תומא סלימאן, השכל, פרקש הכהן ושאשא ביטון – להלן "חברות הכנסת המוחות") בשורת המושבים של חברי הכנסת ליברמן, פורר, עבאס, טאהא, לזימי, מיכאלי, טיבי ועודה, הניצבת מול בימת הכנסת.

2. במקביל, יושב ראש הישיבה, חבר הכנסת בוסו הודיע מספר פעמים שההצבעות אחר כך יהיו אלקטרוניות באומרו: "ההצבעות לאחר מכן יהיו אלקטרוניות, תשבו במקומותיכם ותוכלו להצביע; לא תספיקו להגיע למקומות אפילו (הפניה היא לחברות הכנסת שצוינו לעיל)".

3. בקשתו של חבר הכנסת בוסו מחברי הכנסת לשבת במקומותיהם טרם ההצבעות האלקטרוניות נשענת למעשה על סעיף 36(א)(1) לתקנון הכנסת הקובע שבהצבעה אלקטרונית נדרש חבר הכנסת להצביע ממקום מושבו הקבוע בלבד – וזאת, בין היתר, כדי שחברי הכנסת יוכלו להצביע בפרק הזמן המוקצב להצבעה אלקטרונית – 10 שניות.

4. בהמשך, בעקבות חילופי דברים בין חלק מחברות הכנסת לשר קרעי, פנה שוב חבר הכנסת בוסו לחברי ולחברות הכנסת בבקשה לשבת: "חברי הכנסת, חברי הכנסת, חברי הכנסת, חברות הכנסת, חברות הכנסת – ביקשתי לשבת ולמרות זאת אתן שם... (הכוונה לחברות הכנסת המוחות)".
5. בסיום ספירת קולות ההצבעה השמית על הצעת החוק של חבר הכנסת סער ומיד עם הכרזת תוצאותיה, חברות הכנסת המוחות וחברות כנסת נוספות שעמדו בשורת המושבים מאחוריהן חשפו אזיק אלקטרוני שהוסתר תחת שרוליי חולצותיהן וענדו אותו סביב שורש כף ידן או שהחזיקו את האזיק בידן תוך הנפת זרוען - על מנת למחות על התוצאות.
6. באותה העת חבר הכנסת בוסו הודיע שוב שעוברים להצבעה על הצעתה של חברת הכנסת בן ארי (188/25) ושההצבעה תהיה אלקטרונית. לאור הימשכות הפרת הסדר השתמש חבר הכנסת בוסו בסמכות הנתונה לו בתקנון הכנסת והורה לחברות הכנסת המוחות לצאת מהמליאה. בעקבות זאת מספר סדרניות וסדרנים ניגשו לחברות הכנסת והחלו בניסיונות להזיזן ממקום עמידתן. במקביל, ציין שוב חבר הכנסת בוסו שעוברים להצבעה ושההצבעה תהיה אלקטרונית והכריז פעם נוספת: "הצבעה... הצבעה... הצבעה... אנחנו בהצבעה חברי הכנסת". ברקע ניתן לשמוע את חבר הכנסת פורר קורא: "זה לא חוקי..." ואת חבר הכנסת בוסו משיב לו: "אמרתי כמה פעמים הצבעה", ואז מודיע את תוצאותיה.
7. לפי התיעוד, חלפו כשתי דקות וארבעים שניות מהרגע בו חבר הכנסת בוסו הודיע לראשונה כי עוברים להצבעה, שההצבעות הבאות יהיו אלקטרוניות ושהוא מבקש מחברי הכנסת להתיישב במקומותיהם, עד תחילת ההצבעה הראשונה.
8. בצילומי המליאה, בזמן ההתגודדות חברות הכנסת המוחות ובזמן בו חבר הכנסת בוסו הודיע שההצבעות הבאות יהיו אלקטרוניות, ניתן לראות את חברי הכנסת פורר, עודה וטיבי מתבוננים מהצד בחברות הכנסת המוחות, איש איש לפי מיקומו במליאה.
9. כאמור, במהלך ההצבעה האלקטרונית הראשונה על הצעת החוק של חברת הכנסת בן ארי (188/25/פ) פנה חבר הכנסת פורר לחבר הכנסת בוסו ומחה שלא התאפשר לו להצביע עקב התגודדות חברות הכנסת המוחות, שטרם הוצאו מהמליאה על ידי הסדרנים (תוצאות הצבעה זו היו 9 בעד ו-55 נגד); בהמשך התקיימו עוד שתי הצבעות אלקטרוניות: בהצעת החוק 191/25/פ היו 9 בעד ו-55 נגד; ובהצעת החוק 2283/25 תוצאות ההצבעה היו 46 בעד ו-55 נגד; תוצאות אלה הן לאחר שחברות הכנסת שבו למקום מושבן במליאה.
10. תוך כדי ההצבעות התפתח דין ודברים בין חברי הכנסת פורר ובוסו. חבר הכנסת פורר ביקש לבטל את ההצבעה כי לא התאפשר לו להצביע בשל חברות הכנסת שחסמו את דרכו למקום מושבו. חבר הכנסת בוסו לא נעתר לבקשה והורה להוציאו מהמליאה. לאחר מכן בחילופי דברים בין חברי הכנסת סובה ובוסו, השיב חבר הכנסת בוסו לחבר הכנסת סובה שהוא קרא והתריע לפני ההצבעה.
11. לאחר מכן, חבר הכנסת אייכלר החליף את חבר הכנסת בוסו כיושב ראש הישיבה והמשיך בניהולה. משפנה אליי חבר הכנסת פורר בפרסה בענין ההצבעה, השבתי כי אצפה בתייעוד המליאה ואתייחס אך שבכל מקרה יש להוסיף את שמותיהם של חברי הכנסת שנמנעה הגעתם למושביהם בשל ההתגודדות. חבר הכנסת אייכלר הודיע את האמור בהמשך הישיבה.
12. משהשבתי לחברי הכנסת פורר וטיבי כי אצפה בתייעוד ואתייחס לפנייתם, הם הודיעו במחאה ליושב ראש הישיבה כי מעתה הם יצביעו בפתק שיועבר ליעוץ המשפטי במליאה. ברי כי שיטת הצבעה זו אינה מוכרת על ידי תקנון הכנסת לפיו ההצבעה נעשית על ידי חבר הכנסת במליאה באופן

שהצבעתו העצמאית גלויה לעין הציבור. זכות ההצבעה בכנסת היא של חבר הכנסת בעצמו והתקנון אינו מכיר או מאפשר הצבעה מרחוק או הצבעה באמצעות הפקדת ההצבעה.

13. לאחר מכן, חבר הכנסת פורר פנה אליי גם במכתב, חברי הכנסת טיבי ועבאס פנו אליי במסרון וכעבור יומיים פנתה במכתב גם חברת הכנסת אלהרר. כולם קבלו על כך שנמנעה מהם זכות ההשתתפות בהצבעה וכי לא התאפשר להם להגיע למקומותיהם בשל חברות הכנסת המוחות ובשל המהירות בה עבר חבר הכנסת בוסו להצבעה.

ב. זכות ההשתתפות של חבר הכנסת בהצבעה במליאה וסופיות החלטות הכנסת

14. אין ספק כי תמצית שליחותו הציבורית של חבר הכנסת וזכות ההשתתפות שלו מזדקקות בשעת ההצבעה בוועדה או במליאה. בנקודת זמן זו מתורגמת לכדי השפעה עמדתו של חבר הכנסת לאחר ששמע את הדעות השונות וגיבש את עמדתו.

15. לאור האמור, תקנון הכנסת מקנה חשיבות עליונה להצבעה. ניתן ללמוד זאת מסעיף 42, שדן בקריאה לסדר ובהוצאה מישיבה, הקובע שהמקרה היחיד שבו רשאי חבר הכנסת שהוצא מישיבת הכנסת לחזור למליאה בלא רשות יושב ראש הישיבה – הוא לצורך הצבעה.

16. לצד החשיבות שבמתן האפשרות לחברי הכנסת לממש את זכות ההשתתפות שלהם בהצבעה, עומד גם שיקול סופיות החלטות הכנסת המתבטאות בתוצאות ההצבעה – תוצאות שאמורות גם לשקף את יחסי הכוחות שהיו בעת ההצבעה במליאה.

17. לאחר הצפייה בצילומים מזוויות שונות על מנת לגבש את עמדתי, מצד אחד נראה שמדובר במקרה ייחודי וחריג שבו נפגעה זכות ההשתתפות של חברי הכנסת היושבים באותה שורת מושבים, וכן של חברת הכנסת אלהרר. זאת בשל התגודדות חברות הכנסת המוחות שבחרו שלא להצביע ומנעו מחברי כנסת אחרים שנכחו במליאה, ומקום מושבם הקבוע הוא באותה שורה, את הגעתם למקום מושבם לצורך הצבעה. מנגד, דרישת חברי הכנסת להצבעה חוזרת אינה דבר של מה בכך, שכן בקשה מעין זו מעוררת מתח מובנה ולעיתים ניכר בין זכות ההשתתפות לבין שינוי בדיעבד של יחסי הכוחות במליאה בשעת הצבעה ועקרון הסופיות והוודאות.

18. אין חולק שבנסיבות המקרה דן זכות ההשתתפות בהצבעה של חברי הכנסת שהוזכרו לעיל נפגעה, שכן לא התאפשר להם להגיע למקומותיהם לצורך הצבעה. הזכות שנפגעה היא של חברי כנסת מסוימים, שניתן לזהותם בתיעוד: חברי הכנסת שנכחו במליאה ואשר נמנעה מהם הגעה למקום מושבם הקבוע בשל ההתרחשות במליאה וכן של חברת הכנסת אלהרר, שאומנם אינה נצפית בתיעוד, אך אין ספק שההפרעה במליאה הקשתה עוד יותר על הגעתה למקומה באמצעות כיסא גלגלים.

19. מתיעוד המליאה עולה כי אין זה מקרה בו חברי הכנסת לא הבינו את הנחיית יושב ראש הישיבה אשר חזר לפחות פעמיים ואף שלוש על כך שהוא עובר להצבעות אלקטרוניות על הצעות החוק הבאות, וביקש מחברי הכנסת לשבת במקומותיהם. בהקשר זה, ליושב ראש הישיבה קיים שיקול דעת בניהול הישיבה ובכלל זה בדבר קיומה של הצבעה חוזרת, אם מתקיימות נסיבות חריגות, כגון: אם ניכר שכלל חברי הכנסת לא היה ערים לתחילת ההצבעה, או שלא היה נהיר מה סוג ההצבעה שהתבקשה, או אם יושב ראש הישיבה החל את ההצבעה בשגגה, או אם החלטת הכנסת עוותה לחלוטין באופן שניכר שרצון רוב חברי הכנסת לא זכה לביטוי בהצבעה.

20. כאמור, יושב ראש הישיבה החליט שלא לקבל את הבקשה להצבעה חוזרת, לנוכח הדרמה שהתרחשה במליאה בעת ההצבעה השמית וסערת הרגשות שנגרמה בשלה, היה נכון שיושב ראש הישיבה היה ממתין עד שהסדרנים יצליחו להשיב את הסדר במליאה, עם זאת, ובדיעבד, כשלא ניתן גם לצלם תמונת מצב של חברי הכנסת שנכחו במליאה בעת ההצבעה המקורית, וההצבעות על אותן הצעות חוק קודם להפרת הסדר בהצבעה השמית ולאחריה מלמדות על תוצאת הצבעה יחסית אחידה, ולאחר התלבטות נראה שאין זה מקרה שעונה על הנסיבות החריגות בהן יש לאפשר הצבעה חוזרת.

21. מבלי להקל ראש כלל בטענותיהם של חברי הכנסת שהצבעתם נפגעה, אף שאין זה מקרה שניתן לקיים בו הצבעה חוזרת בדיעבד, נראה גם כי לא ניתן להסתפק בהוספת שמותיהם של חברי הכנסת שזכות ההשתתפות שלהם לא קיבלה ביטוי לפרוטוקול בלבד, כפי שנעשה במקרים בהם מבקשים חברי הכנסת לצרף את הצבעתם לאחר ההצבעה – ואז הצבעתם נרשמת לפרוטוקול, אך אינה מקבלת ביטוי מספרי בתוצאות ההצבעה.

22. לפיכך, נראה כי בנסיבות אלה נכון יהיה לשנות את תוצאות ההצבעה האלקטרונית בדיעבד כך שיתווספו אליהן הצבעותיהם של כלל חברי הכנסת שנכחו במליאה משורת המושבים שנמנעה הגישה שלהם אליה על ידי חברות הכנסת וכן את הצבעתה של חברת הכנסת אלהרר, כך שהצבעתם תיכלל בתוצאות ההצבעה. בכך כאמור, תתוקן בדיעבד הפגיעה בזכות ההשתתפות בהצבעה של חברי הכנסת שהיה חשוב להם שעמדתם תיוודע בפומבי, ומנגד החלטת רוב הנוכחים במליאה בעת ההצבעה המקורית לא תעוות. אני מודעת לקושי שבהחלטה זו, עם זאת, ממכלול נסיבות המקרה ומתוך חשיבה על התנהלות עתידית בעת הצבעות במליאה, הגעתי לכלל מסקנה כי זו העמדה הנכונה בנסיבות הענין.

23. לצד זאת, אבקש להנחות כי להבא חבר הכנסת המנהל את ישיבת המליאה, יהיה ערני למתרחש בה, וינהג בממלכתיות, תוך מתן תשומת לב לכך שאין מקום להתקדם לקראת הצבעה אלקטרונית, שעה שבמליאה ישנו אי סדר שעלול לפגוע בזכות ההשתתפות של חברי הכנסת, כל שכן אי סדר שעלול להביא גם לעיוות בהחלטת הכנסת בעניין מסוים. אין ספק שההצבעה על הצעות החוק שבנדון עוררה מחלוקת וסערת רגשות גדולה, שהחלה כבר בעת ההצבעה השמית; על כל חבר הכנסת המנהל את ישיבת המליאה לנהוג במצבים מעין אלה ברגישות כלפי כלל חברי הכנסת ולהימנע מלנצל לרעה את סמכותו לשם קידומה של הצבעה אלקטרונית בהפרות סדר של חברי הכנסת.

ג. נעילת דלתות המליאה

24. סעיף 42(ב)(2) לתקנון הכנסת קובע שהצגת חפץ היא הפרה חמורה שמתירה הוצאה מהישיבה לאלתר.

25. בהתאם לכך, יושב ראש הישיבה, חבר הכנסת בוסו, הורה על הוצאתן של חברות הכנסת שחשפו צמיד איזוק ובמקביל הודיע על כך שמתחילה ההצבעה האלקטרונית (כפי שצינתי לעיל, חבר הכנסת בוסו הודיע שההצבעות הבאות על הצעות החוק שבנדון יהיו אלקטרוניות עוד במהלך ספירת הקולות בהצבעה השמית שהתקיימה על הצעת החוק של חבר הכנסת סער).

26. עם הוצאת חברות הכנסת מהמליאה, סדרני הכנסת סגרו שתי דלתות מתוך ארבע הדלתות המליאה שבצד הנגדה, לשם קיום הוראת יושב ראש הישיבה להוציא מהמליאה מספר רב של חברות הכנסת שהפרו הפרה חמורה את כללי ההתנהגות וכדי לשמור על הסדר במליאה. במחאה על כך הופנה

כעס מצד חבר הכנסת לוי לסדרנים בטענה שאין הדבר מקובל בעבודת מליאת הכנסת, וכי הוא לא נהג כך בתפקידו כיושב ראש הכנסת.

27. משיחה שקיימתי מיד לאחר מכן עם מר אביגדור רפאלי, מנהל יחידת הסדרנים, הוא ציין בפניי כי מדובר בפרקטיקה שהתקיימה גם בזמן הכנסת ה-24 ושנועדה לאפשר לסדרנים לקיים את הסדר בתוך המליאה, בהתאם להוראות יושב ראש הישיבה. שכן כאשר יושב ראש הישיבה מוציא חבר כנסת מיישיבת הכנסת, הוא רשאי לחזור לפי הוראת יושב הראש או לצורך הצבעה. מכיוון שנוצר חוסר סדר בתוך המליאה ובכניסות אליה, החליט מנהל יחידת הסדרנים לשם שמירה על הסדר ובהתאם לשיקול דעתו בענין זה לסגור שתי דלתות מליאה מתוך ארבע. אין חולק כי בימים סוערים אלה המתבטאים גם בהתנהלות בתוך המליאה, עבודתם של הסדרנים היא קשה מהרגיל והתמודדותם לשם מילוי תפקידם אינה פשוטה כלל ועיקר, אך הם ממלאים אותה ללא משוא פנים כפי שהם נוהגים מאז ומתמיד.

28. עם זאת, ולאור הרגישות הכרוכה בנעילת דלתות הכניסה למליאה, אציע כי כשלא מדובר במקרה חירום, יפעלו הסדרנים לסגירת הדלתות רק במקרים של הפרות סדר חמורות, הנעשות בידי מספר רב של חברי הכנסת, ויעשו כן בידיעתו של יושב ראש הישיבה.

בכבוד רב,

שגית אפיק

העתק :

חבר הכנסת אמיר אוחנה, יושב ראש הכנסת
סגני יושב ראש הכנסת
מר דן מרזוק, מזכיר הכנסת
מר יובל חן, קצין הכנסת
מר אביגדור רפאלי, מנהל יחידת הסדרנים
עו"ד אייל לב-ארי, היועץ המשפטי למליאה